

*Галич О. А.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності
Національного університету водного господарства та природокористування*

ТРАНСГРЕСИВНИЙ ПОСТМОДЕРН: РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ І. В. КРОПИВКО «УКРАЇНСЬКА І ПОЛЬСЬКА ПОСТМОДЕРНА ПРОЗА (КАРНАВАЛ, ФРАГМЕНТАЦІЯ, ФРОНТИР)»¹

Широка тема завжди містить небезпеку для дослідника, який береться за неї, тим більше, якщо вона значно розроблена. До таких належить і питання специфіки постмодерної літератури в постсоціалістичних країнах. З одного боку, вже з'явилося відчуття своєрідної втоми від численних дискусій й не менш варіативних поглядів їхніх учасників, а з другого – питання й досі залишається невирішеним.

І.В. Кропивко запропонувала оригінальний підхід, який дає надію на нову дискусію, що, можливо, буде мати плідний результат. Для появи такої праці були всі підстави, адже науковці давно говорять про вичерпаність постмодернізму як художньої тенденції і його перехід у нову фазу чи переродження в нову художню тенденцію. Тому, вважаю, настав час спробувати дати цілісний огляд явища українського літературного постмодернізму. Щоб краще його осмислити, потрібен дещо відсторонений погляд, зіставлення з близьким і водночас відмінним явищем. Саме тому компаративний підхід, застосований І. Кропивко, потенційно орієнтує на найкращий результат.

У центр свого дослідження авторка винесла філософське поняття «трансгресія», фактично не вживане вітчизняними науковцями й мало популярне в закордонних літературознавчих студіях. Воно дає можливість змінити кут зору на явище постмодернізму. Науковці зазвичай намагаються встановити його межі, визначити функції, повторювані ознаки. Саме тому літературний постмодернізм досі не має чіткого означення, бо перехід до постмодерну ознаменувався зміною мислення сучасної людини, її відмовою від логоцентризму, метафізичного пошуку сутності, усталення загальних значень. Постмодерна людина не довіряє спільному досвіду, лише власному, який є постійно змінюваним, нетривким, залежним від нових відомостей. Поняття «трансгресія» якраз і означає процес долання усталених меж і тому зручний для виявлення специфіки явища, яке характеризується змінністю й не надається до типологізації.

Монографія складається із чотирьох розділів, кожен із яких присвячений актуальному питанню. Перший – «Теоретичні засади вивчення постмодернізму» – містить теоретичні роздуми авторки над літературознавчим аспектом застосування поняття «трансгресія». Цей термін розглядається разом із поняттям «фронтір», яке означає ситуацію перебування між рухомими межами й актуалізує ситуацію «тут-і-тепер», де неважливий початок і кінець, лише рух як ознака життєвості явища. На таких засадах здійснюється переосмислення базових понять літературознавства, трансформованих у постмодерний період, зокрема поняття літератури, літературної творчості, літературного тексту, художнього мовлення.

Другий розділ містить п'ять підрозділів, у яких розкриваються різні аспекти виявлення карнавального мислення постмодерної людини, що вплинули на поетику постмодерністського тексту. І. Кропивко застосовує широкий синхронний аналіз, виходячи за межі виключно тексту. Базуючись на тому, що сучасна культура позиціонується як знаково-віртуальна, дослідниця апелює до історико-культурного контексту розвитку постмодернізму в Україні й Польщі. Показово, що для аналізу авторка обирає тексти переважно періоду межі ХХ – ХХІ сторіч і початку ХХІ сторіччя, коли обидві країни вже позбулися колоніальної залежності. Період межі сторіч трактується науковцем як період постапокаліптичного карнавалу, культурного фронтіру. Реальність людини цього часу складалася з уламків її попереднього життя й елементів нового, ще не сформованого. Специфіку репрезентації соціального фронтіру в монографії простежено на прикладі романів А. Дністрового «Пацики» й А. Стасюка «Дев'ятка».

Здавалося б, про постмодерну карнавальну іронію сказано вже багато. Але І. Кропивко знаходить власний ракурс бачення цього питання. Вона акцентує на таких її проявах, як орієнтація на увиразнення відмінностей у потрактуванні явища, апелювання до знаків культури, а не до реальності, унеможливлення надання тексту смислової єдності, однозначності завдяки відсутності ціннісної дистанції суб'єктів літературної гри. Специфіку сміхової і несміхової поетик карнавальної іронії розглядає на матеріалі таких текстів, як «Риб'ячі кістки» І. Карповича, «Фрутхен» Т. Гаврилів, «Мальва Ланда» Ю. Винничука, «Метафізичне кабаре» М. Гретковської, «Едіп народився в Дрогобичі» Ю. Покальчука, «Аритмія» Я.Л. Вишневського та інших.

Не менш цікавим є розгляд постмодерної літератури подорожей українських і польських письменників. І. Кропивко наголошує на зміні «подорожної» домінанти текстів, адже наратору, який часто позиціонується як alter-ego автора і постмодерний номад, абсолютно неважливо, куди і з якою метою подорожувати. Його цікавлять не знання, а сам досвід подорожування й самовизначення стосовно повсякчас змінюваних Інших. Оповідь наратора, переконує авторка, засвідчує реальність місць, де він подорожує. Трансгресивну специфіку текстів-подорожей дослідниця вбачає в переході подорожніх нотаток в інший вимір існування – як інтернет-блогів чи постів-повідомлень у соцмережах.

Третій розділ «Постмодернізм, глобалізація, маскульт» є найменшим за обсягом, але концептуально вагомим. Науково цінними тут є роздуми над природою постмодерністських прозових текстів, багато в чому зумовленою наслідками глобалізації, віртуально-знаковою специфікою сучасної куль-

¹ Кропивко І. В. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір): монографія. Київ, 2019. 524 с.

тури. Коло розглянутих проблем у цьому розділі становлять питання демократизації поетики постмодерністського тексту, гіперреальності як предмета і прийому зображення, взаємозв'язків між постмодерною літературою і маскультом, що виявився, зокрема, в увазі до маргінальних територій, якими є антимаскулінний дискурс і література меншин. І. Кропивко торкається також питання, майже не розробленого у вітчизняному літературознавстві, а саме неомімесису як принципу постмодерністської прози.

Фрагментарність постмодерністської прози українських і польських письменників стала предметом осмислення в четвертому розділі монографії. Дослідниця звертається до визначення засад і прийомів фрагментації письма, форм маскуваня

фрагментованого нарративу за ефектом реальності, розглядає специфіку фрагментування шизоїдної свідомості постмодерного персонажа, створення мультифренічного дискурсу. Заслужують на увагу спостереження над стратегіями фрагментації тексту, пов'язаними з трансгресивною специфікою літературного картографування й витворенням нового типу сакралізації географічного місця та виявленням ментальних кордонів у мовних (етнолокалістських і субкультурних) дискурсах.

Висновки до монографії ґрунтовні й дають змогу цілісно поглянути на широкий матеріал, проаналізований у монографії. У цілому зазначу самостійність і оригінальність проведеного дослідження, яке, упевнений, сприятиме появі нових ідей.